

ՌՈՍԵԼԱ ՍԱՆՈՒԿՅԱՆ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
եվրոպական և միջազգային իրավունքի
ամբիոնի հայցորդ

ՕՏԱՐԵԿՐՅԱ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԲԱԶԱՅԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՀԱՄԱՅՈՒԹՅՈՒՆԸ

Արտասահմանում տեղակայված օտարերկրյա ռազմական բազաների իրավական կարգավիճակը առավել համապարփակ պատկերացնելու և առաջացող իրավական հիմնախնդիրների համար խորքային լուծումներ գտնելու նպատակով ամենից առաջ պետք է հասկանալ, թե ինչ է իրենից ներկայացնում սուբյեկտի իրավական կարգավիճակը: Սույն ուսումնասիրության շրջանակներում փորձ է արվում ներկայացնելու «իրավական կարգավիճակ» եզրույթի բովանդակությունը, օտարերկրյա ռազմական բազաների իրավական կարգավիճակի բնույթը և այն ձևավորող պայմանները:

Հիմնարարներ- Իրավական կարգավիճակ, օտարերկրյա ռազմական բազա, հյուրընկալող պետություն, ուղարկող պետություն, ռազմական բազայի անձնակազմ:

Իրավագիտության մեջ «իրավական կարգավիճակի» հայեցակարգին առնչվող հիմնահարցերը բավականին լայնորեն ուսումնասիրվել են, և թեմայի վերաբերյալ գոյություն ունեն մեծաթիվ աշխատություններ: Այնուամենայնիվ, անհրաժեշտ է ընդգծել, որ դեռևս չկա իրավական կարգավիճակ հասկացության ձևակերպման և բովանդակության վերաբերյալ համընդհանուր ճանաչում ունեցող կարծիք:

«Իրավական կարգավիճակ» եզրույթը սովորաբար օգտագործվում է այն դեպքերում, երբ անհրաժեշտ է բնորոշել որոշակի իրավական հարաբերություններում այս կամ այն սուբյեկտի զբաղեցրած կարգավիճակը, օրինակ՝ որևէ պետական մարմնի, կազմակերպության, ձեռնարկության, պատգամավորի, պաշտոնատար անձի և այլն¹:

Այս հարցում խնդիրներից մեկն այն է, որ տեսաբանների ուսումնասիրություններում հակասություն է նկատվում որոշակի եզրույթների բովանդակության մեկնաբանության առնչությամբ: Մասնավորապես, որոշ տեսաբաններ² առանձնացնում են «իրավական կարգավիճակ» և «իրավական ստատուս» եզրույթները միմյանցից՝ պնդելով, որ առաջինն ավելի լայն հասկացությունն է, քան երկրորդը: Տեսաբանների մյուս մասը նշված երկու եզրույթները դիտարկում են համարժեքորեն³:

«Ստատուս» եզրույթը լատիներենից թարգմանաբար նշանակում է որևէ մեկի կամ ինչ-որ բանի կարգավիճակ, իրավիճակ⁴: Այս դեպքում խոսքը գնում է իրավական կարգավիճակի մասին: Ուստի, պաշտպանելով տեսաբանների երկրորդ խմբի մոտեցումը, կարծում ենք, որ վերը նշված եզրույթները միանգամայն համարժեք են և կարող են փոխարինել միմյանց: Ամեն դեպքում օրենսդրական դաշ-

տում, իրավական պրակտիկայում և մարդու իրավունքների միջազգային փաստաթղթերում որևէ տարանջատում չի նկատվում նշված հասկացությունների միջև⁵:

Ընդհանուր առմամբ ընդունելի ենք համարում պրոֆեսոր Վոևոդինի առաջարկած հետևյալ սահմանումը՝

«այս կամ այն սուբյեկտի (պետական մարմնի, իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձի) իրավական կարգավիճակը (ստատուսը) իրենից ներկայացնում է վերջինիս տեղը հասարակությունում և պետությունում որոշող բարդ և բազմաբովանդակ իրավական ինստիտուտ, որի բաղադրիչներն են համարվում նշված սուբյեկտի հիմնական իրավունքները, ազատությունները, պարտականությունները, երաշխիքները, պատասխանատվությունը, քաղաքացիությունը (ֆիզիկական անձանց համար)⁶, այդ սուբյեկտի ընդհանուր իրավունակությունը»:

Գիտության մեջ ամենակարճ ձևով իրավական ստատուսը կարելի է բնորոշել որպես հասարակությունում անձի իրավաբանորեն ամրագրված կարգավիճակ⁷:

Սույն ուսումնասիրության շրջանակներում մեր խնդիրն է հանդիսանում օտարերկրյա ռազմական բազաների միջազգային իրավական կարգավիճակի ուսումնասիրությունը:

Հաշվի առնելով խնդրո առարկա իրավահարաբերություններում ընդգրկված սուբյեկտների բնույթը և իրավական աղբյուրները, որոնցով կարգավորվում են օտարերկրյա ռազմական բազաների տեղակայման հետ կապված հիմնահարցերը, պետք է ընդգծել, որ վերջիններիս իրավական կարգավիճակը կրում է նախևառաջ միջազգային-իրա-

վական բնույթ: Առավել մասնավորեցնելով՝ նշենք, որ արտասահմանում օտարերկրյա ռազմական բազաների տեղակայումը կարգավորվում է միջազգային իրավունքի համընդհանուր ճանաչում ունեցող սկզբունքներով, միջազգային ունիվերսալ փաստաթղթերով, երկկողմ կամ բազմակողմ պայմանագրերով, ինչպես նաև ռազմական բազայի պետության և հյուրընկալող պետության ազգային օրենսդրությամբ:

Համադրելով վերը նշված փաստերը՝ կարելի է եզրակացնել, որ արտասահմանում օտարերկրյա ռազմական բազաների և վերջիններիս անձնակազմի իրավական կարգավիճակը, լինելով միջազգային իրավական ինստիտուտ, սահմանվում է իրավական նորմերի բարդ համակարգի միջոցով, որը կազմված է տարբեր բաղադրիչներից, մասնավորապես՝ տարաբնույթ միջազգային իրավական փաստաթղթերից, ուղարկող և հյուրընկալող պետությունների ազգային ներպետական օրենսդրությունից:

Ինչպես արդեն մեր կողմից նշվել է վերևում, յուրաքանչյուր սուբյեկտի իրավական կարգավիճակը բնորոշում է վերջինիս տեղը հասարակական հարաբերություններում, միայն թե իրավական ամրագրմամբ: Ուստի, օտարերկրյա ռազմական բազաների միջազգային իրավական կարգավիճակի բովանդակությունը առավել համապարփակ հասկանալու համար անհրաժեշտ է նախևառաջ հասկանալ վերջինիս ունեցած տեղը և իրավական կապերը ինչպես հյուրընկալող պետությունում, այնպես էլ ուղարկող պետությունում: Պետք է ընդգծել նաև, որ ռազմական բազայի միջազգային իրավական կարգավիճակը մեծապես կախված է իր իրավական բնույթից:

Միջազգային իրավունքի հայտնի տեսաբան, Քեմբրիջի համալսարանի պրոֆեսոր Օպպենհայմը, անդրադառնալով խնդրո առարկա հիմնահարցին, նշել է, որ զինված ուժերը համարվում են իրենց պետության մարմիններ, քանի որ վերջիններս ստեղծվում են պետության անկախությունը, հեղինակությունը և անվտանգությունն ապահովելու համար: Ընդդրում, որևէ նշանակություն չունի զինված ուժերը գտնվում են իրենց պետության տարածքում, թե պետության սահմաններից դուրս: Վերջիններս համարվում են իրենց պետության մարմիններ անգամ օտարերկրյա պետության տարածքում՝ պայմանով, որ իրականացնում են պետական ծառայություն և ոչ թե անձնական նպատակներով են գտնվում տվյալ պետության տարածքում⁸:

Այսինքն՝ օտարերկրյա ռազմական բազաները

իրավական կարգավիճակով ուղարկող պետության մարմիններ են, ինչով էլ պայմանավորվում են հյուրընկալող պետությունում նրանց վերաբերյալ իրավական կարգավորումների առանձնահատկությունները:

Ինչ վերաբերում է օտարերկրյա ռազմական բազայի անձնակազմի անդամների իրավական կարգավիճակին, ապա առաջին հերթին պետք է տարանջատել ռազմական անձնակազմին քաղաքացիական անձնակազմից՝ հիմնվելով ռազմական ծառայության առանձնահատկությունների վրա:

Հաշվի առնելով, որ ռազմական անձնակազմի անդամները նույնպես իրենց պետության լիիրավ քաղաքացիներ են, միայն թե համազգեստով, ուլքեր պետք է օժտված լինեն Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայով՝ նախատեսված նույն հիմնարար ազատություններով ու իրենց իրավունքների և արժանապատվության նույն պաշտպանության մեխանիզմներով, ինչպես ցանկացած այլ քաղաքացի⁹, կարելի է եզրակացնել, որ ընդհանուր առմամբ վերջիններս արտասահմանյան պետության տարածքում կհամարվեն օտարերկրացիներ՝ օժտված օտարերկրացիների համար միջազգային իրավունքով նախատեսված պաշտպանության բոլոր մեխանիզմներով:

Միջազգային իրավունքի նորմերի համաձայն¹¹ օտարերկրացի է համարվում յուրաքանչյուր անձ, ով այն պետության քաղաքացին չէ, որի տարածքում գտնվում է: Ընդդրում, հիմնվելով մի շարք հեղինակների մեկնաբանությունների վրա¹² պայմանականորեն կարելի է առանձնացնել օտարերկրացիների երկու խումբ՝ «սովորական օտարերկրացիներ» և օտարերկրացիներ, ուլքեր ունեն որոշակի արտոնություններ և անձեռնմխելիություններ:

Այնուամենայնիվ, հաշվի առնելով, որ օտարերկրյա ռազմական բազաների տեղակայման դեպքում կնքվող ուժերի կարգավիճակի մասին պայմանագրերի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ քաղաքացիության չափանիշը չի ընդգրկվում այն նախապայմանների մեջ, որոնք անհրաժեշտ են ռազմական անձնակազմի անդամ համարվելու համար՝ չենք կարող բացառել իրավիճակները, երբ օտարերկրյա ռազմական բազայի ռազմական անձնակազմի անդամ կարող է լինել նաև հյուրընկալող պետության քաղաքացի համարվող անձը:

Ըստ այդմ, մեր գնահատմամբ, օտարերկրյա պետության տարածքում ռազմական անձնակազմի անդամների իրավական կարգավիճակի մասին խոսելիս առաջնային պետք է համարել ոչ թե այս

www.ardaradutyjournal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

կամ այն պետության քաղաքացին լինելու փաստը, այլ օտարերկրյա ռազմական բազայի ռազմական անձնակազմի անդամությունից բխող կարգավիճակը:

Իհարկե, նշվածը վերաբերելի չէ այն իրավունքներին ու պարտականություններին, որոնք ծագում են անձնական գործառույթների տիրույթում, քանի որ ռազմական բազային հյուրընկալող պետության տարածքում ռազմական անձնակազմի անդամների իրավական կարգավիճակի առանձնահատկությունները պայմանավորված են ուղարկող պետության անունից պաշտոնական լիազորությունների իրացմամբ:

Այսպիսով՝ օտարերկրյա ռազմական բազայի

և վերջինիս անձնակազմի անդամների միջազգային իրավական կարգավիճակը սահմանվում է տարբեր իրավական աղբյուրներից կազմված բարդ միջազգային իրավական համակարգի կողմից և մատնանշում վերջիններիս իրավաբանորեն երաշխավորված տեղն ուղարկող և հյուրընկալող պետություններում: Նշված սուբյեկտների իրավական կարգավիճակի առանձնահատկությունները պայմանավորված են իրենց գործառույթներով, այսինքն՝ հյուրընկալող պետությունում ուղարկող պետության անունից հանդես գալու լիազորություններով:

¹ Воеводин Л.Д. - Юридический статус личности в России. Учебное пособие. – М.: 1997, С. 12.

² Лукашева Е.А. - Общая теория прав человека. М., 1996, С. 28-31, Теория права и государства : учеб. для вузов / под ред. проф. Г. Н. Манова. М., 1996. С. 224.

³ Михалева Н.А. Конституционное право зарубежных стран СНГ: Учеб. пособие. - М.: Юристъ, 1999 http://adhdportal.com/book_3304_chapter_43__1_Ponjatic_i_konstituionnye_prinipy_pravovogo_statusa_cheloveka_igrashdanina_v_zarubezhnykh_stranakh_SNG.html, Воеводин Л.Д. - Юридический статус личности в России. Учебное пособие. – М.: 1997, С. 50, Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2001 http://web.krao.kg/16_yurisprudensia/0_pdf/32.pdf

⁴ Кивель В. Н. - Понятие правового статуса личности: вопросы теории <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/111100/1/57-61.pdf>

⁵ Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2001 http://web.krao.kg/16_yurisprudensia/0_pdf/32.pdf

⁶ Воеводин Л.Д. - Юридический статус личности в России. Учебное пособие. – М.: 1997, С. 12.

⁷ Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2001 http://web.krao.kg/16_yurisprudensia/0_pdf/32.pdf

⁸ Оппенгейм Л. -Международное право. Том I: Мир. Полутом 2, Москва 1949, стр.375 <https://naukaprava.ru/catalog/435/840/4658/28489?view=1>

⁹ The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1953 https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

¹⁰ Human rights of members of the armed forces- Recommendation 1742 (2006), Parliamentary Assembly, Council of Europe, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17424>

¹¹ Декларация о правах человека в отношении лиц, не являющихся гражданами страны, в которой они проживают- резолюция 40/144 Генеральной Ассамблеи ООН от 13 декабря 1985 года

https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/not_nationals_rights.shtml

¹² Международное право: Учебник. Отв. Ред. Ю.М. Колосов, В.И. Кузнецов – М.: Междунар. отношения, 1999. С. 108.

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՑԱՆԿ

1. Воеводин Л.Д. - Юридический статус личности в России. Учебное пособие. – М.: 1997.
2. Лукашева Е.А. - Общая теория прав человека. М., 1996 стр.28-31, Теория права и государства : учеб. для вузов / под ред. проф. Г. Н. Манова. М., 1996.
3. Международное право: Учебник. Отв. Ред. Ю.М. Колосов, В.И. Кузнецов – М.: Междунар. отношения, 1999.
4. Михалева Н.А. Конституционное право зарубежных стран СНГ: Учеб. пособие. - М.: Юристъ, 1999 http://adhdportal.com/book_3304_chapter_43__1_Ponjatic_i_konstituionnye_prinipy_pravovogo_statusa_cheloveka_igrashdanina_v_zarubezhnykh_stranakh_SNG.html

5. Опшенгейм Л. -Международное право. Том I: Мир. Полутом 2, Москва 1949, <https://naukaprava.ru/catalog/435/840/4658/28489?view=1>
 6. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2001 http://web.krao.kg/16_yurisprudensia/0_pdf/32.pdf
 7. Кивель В. Н. - Понятие правового статуса личности: вопросы теории <http://elib.bsu.by/bitstream/123456789/111100/1/57-61.pdf>

Պաշտոնական փաստաթղթեր

8. The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1953 https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf
 9. Human rights of members of the armed forces- Recommendation 1742 (2006), Parliamentary Assembly, Council of Europe, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17424>
 10. Декларация о правах человека в отношении лиц, не являющихся гражданами страны, в которой они проживают- резолюция 40/144 Генеральной Ассамблеи ООН от 13 декабря 1985 года https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/not_nationals_rights.shtml

Րոմելա Մանուկյան
 Соискатель кафедры европейского и международного права юридического факультета ЕГУ

РЕЗЮМЕ

Понятие международного правового статуса иностранных военных баз

Для более полного понимания правового статуса иностранных военных баз за рубежом и для углубленного решения возникающих правовых вопросов, прежде всего, необходимо пояснить, что означает правовой статус лица. Целью данного исследования является представление содержания термина “правовой статус”, характера правового статуса иностранных военных баз и условий, которые его формируют.

Ключевые слова: *правовой статус, иностранная военная база, принимающее государство, отправляющее государство, персонал военной базы.*

Romela Manukyan
 PhD Student of the Chair of European and International Law Faculty of Law of YSU

SUMMARY

The concept of international legal status of a foreign military base

In order to gain a more comprehensive understanding of the legal status of foreign military bases abroad and to find in-depth solutions to emerging legal issues, it is first of all necessary to understand what the legal status of the entity is. The purpose of this study is to present the content of the term “legal status”, the nature of the legal status of foreign military bases and the conditions that form it.

Key words: *Legal status, foreign military base, host state, sending state, military base personnel.*

Բնագիրը ներկայացվել է 14.12.2022թ.
 Ընդունվել է տպագրության 19.12.2022թ.
 Հոդվածը երաշխավորել է տպագրության (գրախոսվել է)
 իրավաբանական գիտությունների թեկնածու Հ. Միմոնյանը